

קפיטליזם, הומופוביה ולאומנות

בארה"ב בתקופת המלחמה הקרה

הבניית מוסד המשפחה בארצות הברית של המלחמה הקרה דותן ברום
היתה כלי חשוב בעיצוב הכלכלה, התרבות הפוליטית
ומדיניות החוץ של ארצות הברית. להומופוביה וללאומנות
היה תפקיד חשוב באכיפת הסדר החברתי שהובנה ע"י
מוסד המשפחה

המאמצים האדירים שהושקעו בארצות הברית של שנות החמישים לעיצוב החברה האמריקאית של אחרי מלחמת העולם השנייה, משפיעים על החברה האמריקאית, ובעצם על כלל החברה המערבית, עד ימינו. מאמצים אלה קשורים בהבניית המערכת הכלכלית האמריקאית של שנות החמישים, אך מרביתם התרחשו דווקא בשדה התרבות - ביצירת "החלום האמריקאי", בהבניית דמות המשפחה האמריקאית האידאלית, בהבניה מגדרית של החברה האמריקאית ובכינון לאומנות אמריקאית על רקע איומי המלחמה הקרה.

כדאי אולי להציג תחילה את טיב הקשר בין התחומים הנידונים. מה בין הכלכלה הקפיטליסטית ובין נושאים בלתי כלכליים לכאורה, כמו מבנה המשפחה או זהות מינית? ג'ון ד'אמיליו, היסטוריון אמריקאי החוקר את ההיסטוריה של המיעוטים

המיניים בארה"ב, מסביר במאמרו החשוב "קפיטליזם וזהות ג'יית" (Capitalism & Gay Identity) כיצד התפשטות הקפיטליזם בארה"ב השפיעה על מבנה המשפחה האמריקאית, על תפקידי המגדר שבה ועל האפשרות לכוון זהות הומוסקסואלית מובחנת. בכלכלת התקופה שטרם הקפיטליזם, מסביר ד'אמיליו, המשפחה היוותה מסגרת כלכלית הכרחית, שכל חברה - גברים, נשים וטף - עסקו בפעילות כלכלית לטובת המשפחה. ההישרדות היתה מותנית בשיתוף הפעולה ובחלוקת העבודה בתוך המסגרת הכלכלית המשפחתית, כך שקיום מחוץ למשפחה לא היה אפשרי. גברים ונשים היו כבולים אל תפקידיהם המסורתיים. גברים ונערים עיבדו שטחים חקלאיים בבעלות הגבר, ראש המשפחה, ונשים ונערות קיימו משקי עזר בסמוך לבית ובצעו פעולות עיבוד (כמו אפיית לחם

דותן ברום הוא חבר קבוצת הבחירה של המחנות העולים, חבר יסו"ד וסטודנט באוני' חיפה - בתכנית חכמ"ה בחוג להיסטוריה של עם ישראל ובאפקים, תכנית המצטיינים. גר בקיבוץ העירוני במגדל העמק, כחלק מהקבוצה השיתופית אלפקה. פעיל בחוג הגאה של מפלגת העבודה ובארגון חוש"ן // דוא"ל: dotan.brom@gmail.com

מקמח או תפירת בגדים מבד) וייצור (כמו אריגת בדים, ייצור סבון וייצור נרות) בתוך הבית. שחרור האישה, תהליך שקרה היסטורית במקביל להתפשטות השיטה הקפיטליסטית, היה מותנה בהפקעת פעולות העיבוד והייצור האלה מהייצור הביתי ובהפקדתן במערכת הייצור הקפיטליסטית. הפקעה כזאת ניתקה את הקשר הגורדי בין האישה ובין פעולות הייצור שלה ופתחה את הפתח לתפישת האישה כשווה לגבר. באופן דומה, זהויות מיניות החורגות מנישואין הטרנסקסואליים התאפשרו רק כשהקפיטליזם החליף את הכלכלה מבוססת המשפחה בכלכלה המבוססת על עבודה שכירה.

מאפיין נוסף של הקפיטליזם הוא העיור המסיבי. הפקעת הייצור בחווה המשפחתית לטובת הייצור התעשייתי ריכזה אוכלוסיות גדולות והולכות בערים. העיר, בניגוד לכפר או לחווה, היתה (ועודנה) חברה מנוכרת עם מערכות יחסים רופפות ותועלתניות. מערכות יחסים כאלה, יחד עם הגידול באוכלוסייה שהגדיל את הגיוון האנושי שבעיר, יצרו את התנאים שאפשרו את הקמתן של כמות מפגש עירוניות למיעוטים המיניים

זהויות מיניות
החורגות
מנישואין
הטרנסקסואליים
התאפשרו רק
כשהקפיטליזם
חליף את הכלכלה
מבוססת המשפחה
בכלכלה המבוססת על
עבודה שכירה

צילום: Leffler, Warren K.

ההשקעה הציבורית בייצור כלי מלחמה לצד הגיוס ההמוני יצרו תעסוקה כמעט מלאה, שהיוותה את מנוע הצמיחה שהוציא, יחד עם ה"ניו-דיל", את ארצות הברית מהמיתון של שנות השלושים.

נוסף על כך, נשים אמריקאיות היו בשנת 1945 בשיא כוחן הפוליטי - המלחמה דחפה אותן למלא את משרות הגברים שגויסו, בהן הן נהנו משכר גבוה יותר (כרזות התקופה עודדו אותן לעבוד במפעלים ב"עבודות של גברים עם משכורות של גברים") ובעיקר מדימוי ציבורי של דמות האישה החזקה הנקראת לדגל ומצילה את האומה מהתמוטטות כלכלית. גם עבור מיעוטים מיניים היתה תקופת המלחמה הזדמנות נדירה:

"המלחמה שיבשה באופן חמור את הדפוסים המסורתיים של יחסי המינים והמיניות ויצרה באופן זמני סיטואציה ארוטית חדשה, אשר הובילה לביטויים הומוסקסואליים. היא תלשה מבתיים מיליוני גברים ונשים צעירים, בשנות התגבשות זהותם המינית, הרחק מעיירותיהם ועריהם הקטנות, הרחק מהסביבה ההטרוסקסואלית של <<<

**הממשל
האמריקאי
חדר שובם
של הגברים
מהחזית פירושו
אבטלה המונית.
המסקנה
היתה שיש
צורך לפנות
את הנשים
מהמשרות שהן
תפשו בשנות
המלחמה, כדי
להעסיק בהן
גברים**

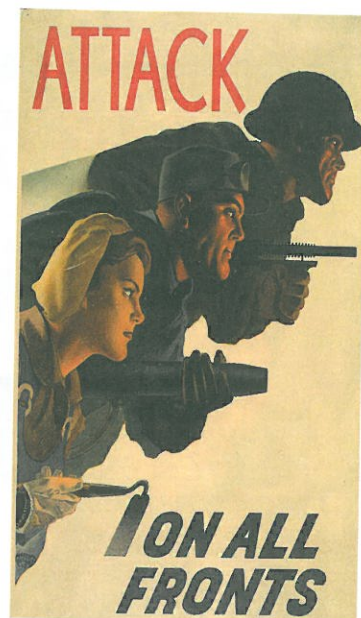
אלה, כפי שראינו, היוו את התנאים המקדימים ליצירת זהות הומוסקסואלית, אך בד בבד, הם היוו גם כר פורה ליצירת ההומופוביה. במבנה המשפחה הגרעינית החדש שברא הקפיטליזם נוצרה זהות בין בטחון רגשי, תמיכה ואהבה ובין נישואין הטרוסקסואליים. ילדים הגדלים במשפחה הקפיטליסטית מפנימים את הזהות הזאת ובכך נוצרת התשתית החברתית להומופוביה ולהטרוסקסיום.

לשוב מהמלחמה אל החלום האמריקאי

שנות החמישים בארצות הברית הן מקרה מבחן מרתק לתהליך הזה. החברה האמריקאית הרוויחה, במובנים רבים, לא מעט משנות מלחמת העולם השנייה.

(בעיקרן, מקומות בילוי ייעודיים). אם כן, גיבוש זהות כ"הומו", כ"לסבית" ומאוחר יותר כ"ביסקסואל" או כ"טרוסקסואל" התאפשר רק עם המעבר לכלכלה קפיטליסטית.

למרות הזעזוע שעבר על המשפחה המסורתית עם הופעת הקפיטליזם, האחרון לא ביטל את המשפחה, אלא שינה את תפקידה. עם החלפת תפקידה הכלכלי של המשפחה כיחידת ייצור במערכת של עבודה שכירה "מחוץ לבית" נוצרה הפרדה בין העולם הציבורי, שבו מתרחשות הפעילויות הכלכליות והפוליטיות המנוכרות והתועלתניות, לבין העולם הפרטי, הבית, שהתעצב בקפיטליזם למרחב בטוח, אינטימי, המופקד על הרווחה הרגשית של בני המשפחה המקיימים ביניהם קשרי אהבה בלתי-תכליתיים. נוסף על כך, בכלכלה המבוססת על עבודה שכירה אין צורך בילדים ככוח עבודה ונוצרת מודעות לתכנון המשפחה ובחירה במספר ילדים מצומצם יותר. כך נוצרה במסגרת הקפיטליזם המשפחה הגרעינית כפי שאנו מכירים אותה היום. שינויים

המשפחה והטילה אותם אל סטואציות מופרדות מגדרית, כחיילים וכחיילות או במגורים משותפים לנשים עובדות, שהעתיקו את מגוריהן כדי למצוא פרנסה. המלחמה שחררה מיליוני גברים ונשים מסביבה שבה ההטרסקסואליות נכפתה באופן נורמלי. בעבור הומואים ולסביות, היא אפשרה הזדמנות לפגוש אחרים כמותם. אחרים יכלו להפוך לכאלה בשל החירות הזמנית לחקר המיניות שאפשרה המלחמה. "ג'ון ד'אמיליו, "קפיטליזם וזהות ג'יית" בשנים שבין 1945-1953 חלו שינויים ניכרים בתמונת המצב החברתית הזאת. הסמל המובהק ביותר לשינוי הוא, ככל הנראה, הסנטור מטעם ויסקונסין, ג'וזף מק'קארתי (Joseph McCarthy), שנבחר לסנאט בשנת 1947 וייצג עמדות ימניות שמרניות קיצוניות. בעשור שבו היה חבר סנאט (1947-1957) הוביל מק'קארתי ציד מכשפות כנגד קומוניסטים וכנגד הומוסקסואלים בארה"ב. עוד ברמה הפוליטית, המפלגה הדמוקרטית, שאחזה בשלטון 20 שנה, משנת 1933 (רוזוולט, טרומן), איבדה את אחיזתה בו בינואר 1953, עם היבחר הנשיא הרפובליקני אייזנהאואר. אבל השינויים בזהות השלטון היו רק קצה הקרחון של שינויים חברתיים עזים

שהתחוללו מתחת לפני המים. הכלכלנית הפמיניסטית סילביה אן היולט (Hewlett) טוענת בספרה "חיים ששוים פחות" כי החברה האמריקאית של המחצית השנייה של שנות הארבעים היתה רדופה בזיכרונות האימים של המשבר הכלכלי של שנות השלושים. שנות המשבר לא פגעו רק בכלכלה, אלא דרדרו המוני משפחות לחיים של עוני. מבחינה מגדרית, הן ערערו את מקומם של הגברים כמפרנסים. המלחמה רדפה את המשבר וגבתה את חייהם של מאות אלפי אמריקאים. בתום המלחמה, מסבירה היולט, היה צמא ל"נורמליות" - לבית, לעבודה, למשכורת סבירה. הממשל האמריקאי חרד שתום המלחמה פירושו גם חיסול מנוע הצמיחה של הכלכלה האמריקאית וששובם של הגברים מהחזית פירושו אבטלה המונית. המסקנה היתה שיש צורך לפנות את הנשים מהמשרות שהן תפשו בשנות המלחמה, כדי להעסיק בהן גברים.

מערך נרחב של אמצעים הושקע במשימה הלא פשוטה הזאת, החל מאמצעים כלכליים (כמו תמיכה ממשלתית במשכנתאות שאפשרה לגברים להתאקלם במהירות בתפקידם כבעלים מפרנסים), דרך אמצעים משפטיים (אייגנה משפטית על נשים שפוטר) וכלה באמצעים תעמולתיים: כרזות התעמולה שהעלו על נס את האישה העובדת במפעלים הוחלפו בדימויים של נשים מבשלות ומגדלות ילדים ובפרסום אינטנסיבי של מוצרי צריכה הקשורים בבישול ובעבודות הבית; ספרי פסיכולוגיה פופולרית ועיתוני נשים הצביעו על אימהות ועל נישואין כהגשמת הנשיות. התעמולה כוונה לאידאל חדש: "החלום האמריקאי", שעיקרו משפחה עם בית בפרברים, בעל מפרנס עם משכורת של מעמד בינוני-גבוה, אישה שהיא אם ורעיה למופת, שפע של מוצרי צריכה וכמה ילדים מוצלחים.

אם נפרק את החלום האמריקאי למרכיביו, נגלה שהוא עצמו עושה שימוש בהבניה מגדרית ובהבניית מוסד המשפחה כמכשירים לעיצוב החברה והכלכלה הקפיטליסטית. כפי שכבר ראינו, האידאל החדש מכתב תפקידי מגדר שמוציאים את הנשים מהמרחב הציבורי ומעולם

העבודה, שהושב לידי הגברים. הבית בפרברים משרת גם הוא את המטרה הזאת: שילובן של נשים בשוק העבודה בשנות המלחמה היה מותנה במגוריהן בערי התעשייה, סמוך למקומות העבודה. הפרברים הרחיקו אותן ממקומות העבודה וחייבו את הישארותן בבית לתחזוקתו ולטיפול בילדים. הקשר ההדוק בין תפקידי החדש של האישה ובין שלל מוצרי הצריכה ששווקו באותה התקופה (מכשירי חשמל למטבח, מכשירי חשמל לניקוי הבית, מוצרי טיפוח ואיפור) מעיד על השימוש בהבניה המגדרית החדשה ליצירת ביקוש למוצרים הללו.

הבהלה הוורודה

אחת התופעות החברתיות של תקופת המלחמה הקרה היתה הפרנויה מאיומים חיצוניים, וכפי שמיד נראה, גם היא היתה קשורה למוסד המשפחה. שני נאומים מכווננים משנת 1950 עיצבו את הפרנויה הזאת: נאום ווילינג (Wheeling, West Virginia) של סנטור מק'קארתי ונאום של ג'ון פוריפוי (Peurifoy), בכיר במחלקת המדינה האמריקאית, בפני אחת מוועדות הקונגרס. מק'קארתי טען בנאומו כי במחלקת המדינה יש 205 בעלי תפקידים החברים במפלגה הקומוניסטית. פוריפוי, שהעיד בפני הוועדה בעקבות נאומו של מק'קארתי, הכחיש את חברותם של קומוניסטים במחלקת המדינה, אך חשף כי באחרונה סולקו ממנה אנשים שנחשבו כ"איומים ביטחוניים", וביניהם 91 הומוסקסואלים. בעקבות שני הנאומים האלה, התקשורת והמערכת הפוליטית עסקו רבות בשאלת בטחון המידע ובעקבותיהן גם הציבור. התחושה היתה שנוכחותם של קומוניסטים ושל סוטים מיניים במסדרונות הממשל מהווה סכנה ביטחונית מהותית לקיומה של ארצות הברית. תחושת הסכנה הובילה לציד המכשפות המפורסם כנגד קומוניסטים, הידוע כ"בהלה האדומה" (Red Scare). מפורסמת פחות היא "הבהלה הוורודה" (Lavender Scare), ציד מכשפות כנגד הומואים ולסביות, למרות שהיקפה

בכך דומות
הבהלה
האדומה
והבהלה
הוורודה: הן
משתמשות
בקטגוריות
שקופות.
להומוסקסואלים
ולקומוניסטים
טים אין חזות
מיוחדת, מבטא
או צבע עור
נפרד. הם
יכולים להיות
כל אחד

שהיה חשוף למידע סודי אודות פרויקט האטום, מתרועע עם גורמים עוינים מהגוש המזרחי. אם מרחיבים את המבט, ניתן להבין מדוע קושרו שתי הבהלות האחת לשנייה. החל מהמאה ה-19, הלאומיות היתה עניין ממוגדר. האומה תוארה פעמים רבות כאישה ונשים נתפשו כמי ששומרות על המסורות הלאומיות, בעוד הגברים אימצו אופני לבוש והתנהגות מודרניים. החיילים הגברים מימשו את גבריותם בכך ששמרו על האומה ופגיעה באומה הובנה כפגיעה בגבריותם של בני הלאום (תבוסת גרמניה במלחמת העולם הראשונה היא דוגמה מצינית). זרים תוארו פעמים רבות כבעלי מיניות חריגה, המהווה סכנה לפגיעה בטוהר האומה דרך חילול מיני של הנשים (בין השאר, זאת היתה טענה אנטישמית שהתייחסה למיניותם החריגה של היהודים, שאינם מסוגלים לשלוט בייצורם). כך, גם בארצות הברית של המלחמה הקרה, נתערבו התחומים בין האיום הקומוניסטי על המדינה ובין האיום ההומוסקסואלי על המשפחה, על רקע הקשר בין טוהר האומה ובין הטוהר המיני של המשפחה.

אם כן, ראינו שמוסד המשפחה בארצות הברית של המלחמה הקרה היווה את מרכז העצבים שדרכו הובנו תפקידי המגדר והתודעה הלאומית ובכך היה מוסד חשוב בעיצוב הכלכלה, התרבות הפוליטית ומדיניות החוץ של ארצות הברית. ההומופוביה והלאומנות, כפי שראינו, היו כלים רבי עצמה באכיפת הסדר החברתי שהובנה ע"י מוסד המשפחה.

לסיכום, ניסיתי לתאר בקווים כלליים את הקשרים המורכבים שבין לאומיות, הבניה מגדרית, מוסד המשפחה, חברת הצריכה וזהות מינית ברגע מסוים בתולדות ארצות הברית. כפי שניתן לראות, מדובר בקשרים מורכבים, לעתים דיאלקטיים, שבהם קשה לדון בנושא אחד מבלי לעסוק ברשת ההשפעות שלו על שאר התחומים. לקורא (ולכותב) הישראלי נותר להרהר - מה ניתן ללמוד מבחינה דומה של מוסד המשפחה, של הבניות המגדר והמיניות, של הכלכלה ושל הלאומיות בישראל של 2013? //

**בהיגיון
האמריקאי
של תקופת
המלחמה
הקרה, הומו-
סקסואליות
נתפשה לא
רק כחולשה
וכסטייה, אלא
גם כעניין "לא
אמריקאי",
שדבק בארה"ב
מתוך המפגש
עם אירופה
במלחמת
העולם וקשור
בטבורו אל
הקומוניזם**

בקטגוריות שקופות. להומוסקסואלים ולקומוניסטים אין חזות מיוחדת, מבטא או צבע עור נפרד. הם יכולים להיות כל אחד. זה עלול להיות המוכר בסופר, המורה בבית הספר או אפילו מישהו מהמשפחה. העובדה הזאת הופכת את כלל האזרחים לחשודים ועל כן בעלי מוטיבציה לקונפורמיות מקסימלית, שתסיר מהם את החשד.

מעניין לראות כי הבהלה האדומה והבהלה הוורודה לא רק התקיימו זו לצד זו, אלא היו קשורות האחת בשנייה. בהיגיון האמריקאי של תקופת המלחמה הקרה, הומוסקסואליות נתפשה לא רק כחולשה וכסטייה, אלא גם כעניין "לא אמריקאי", שדבק בארה"ב מתוך המפגש עם אירופה במלחמת העולם וקשור בטבורו אל הקומוניזם. הדוגמה המרשימה ביותר לקשר האמיץ שבין קומוניזם ובין הומוסקסואליות בדעת הקהל האמריקאית היא פרשת ג'נקינס (Jenkins) משנת 1964. וולטר ג'נקינס, ראש המטה של הנשיא לינדון ג'ונסון נתפש ע"י המשטרה מקיים יחסי מין עם גבר אחר בשירותי הגברים של בניין ימק"א (YMCA) בווישינגטון הבריאה. הגבר שאתו נתפש תואר כבעל "חזות הונוגרית" ובכך היה כבר בכדי לחשוד שג'נקינס,

לא נפל מזה של האדומה. היא כללה סילוק של הומואים ולסביות מתפקידים פדרליים ומהצבא, פשיטות משטרתיות על אתרי בילוי גאים, הטרדות משטרתיות (לעתיים גם בבתים פרטיים), מעקבים ע"י ה-FBI, ניטור מכתבים בעלי תוכן הומוארוטי ע"י רשות הדואר, פרסום שמות ותמונות של הומואים ולסביות כ"סוטים" בעיתונות, חוקים כנגד הומואים ולסביות בכמה מדינות (למשל, חוק האוסר על הגשת משקאות אלכוהוליים להומואים ולסביות) ובאופן כללי סטיגמה חברתית קשה. מעניין לשאול מדוע נזקקה החברה האמריקאית לדיכוי כה נרחב וכה עמוק של הזהות ההומוסקסואלית, כיצד קשורות הבהלה האדומה והוורודה זו לזו וכיצד שתיהן קשורות לתובנות שכבר רכשנו בנוגע לקשר שבין מוסד המשפחה ובין עיצוב החברה והכלכלה האמריקאית שאחרי המלחמה.

הבהלה הוורודה משדרת מסר כפול: ראשית, קיומה של קטגוריה הומוסקסואלית סוטה גודרת את הפרקטיקה ההטרוסקסואלית כנורמה, שמחיר הפריצה שלה הוא סטיגמה ודיכוי. כפי שניסחה זאת הסוציולוגית הבריטית מרי מקינטוש:

"הפרקטיקה של תיוג חברתי של אנשים סוטים פועלת כמנגנון דיכוי בשתי דרכים. ראשית, היא עוזרת ליצור סף ברור, הניתן לפרסום ולזיהוי, בין התנהגות חותרת להתנהגות שאינה חותרת. (...) שנית, התיוג פועל להפריד בין הסוטים לבין השאר; משמעות הדבר היא שהפרקטיקות הסוטות שלהם והצידוקים שהם נותנים להן מוגבלים לקבוצה צרה יחסית. היצירה של תפקיד הומוסקסואלי מיוחד, בזוי ומוענש, שומרת על טהרתה של כלל החברה." (מרי מקינטוש, "התפקיד ההומוסקסואלי")

כך, הבהלה הוורודה שירתה את כינון המשפחה הבורגנית, בכך שהבהירה את המשמעות החברתית של ההמצאות מחוצה לה. בנוסף, ברמה המדינית, הפרנויה וציד המכשפות תרמו ליצירת חברה סגורה ומגויסת. בכך דומת הבהלה האדומה והבהלה הוורודה: הן משתמשות

